USTAWA
RZĄDOWA.

PRAWO UCHWALONE.

Dnia 3. Maia, Roku 1791.

W WARSZAWIE,
w Drukarni Uprzywileiowaney M. GRÖLLA,
Księgarza Nadwornego J. K. Mci.

USTAWA RZĄDOWA
W IMIĘ BOGA W TROYCY SWIĘTEY JEDYNEGO.

STANISŁAW AUGUST

z Bożey Łaſki i woli Narodu

KRÓL POLSKI,

WIELKI XŻĘ LITEWSKI, RUSKI, PRUSKI, MAZOWIECKI, ŹMUDZKI, KIIOWSKI, WOŁYNSKI, PODOLSKI, PODLASKI, INFLANTSKI, SMOLENSKI, SIEWIERSKI, Y CZERNIECHOWSKI,

wraz

z STANAMI SKONFEDEROWANEMI

w Liczbie podwoyney,

NAROD POLSRI REPREZENTUIĄCEMI.

Uznaiąc, iż los Nas wſzyſtkich od ugruntowania i wydoſkonalenia Konſtytucyi Narodowey iedynie zawiſł, długim doświadczeniem poznawſzy zadawnione Rządu Naſzego wady, a chcąc korzyſtać z pory, w iakiey ſię

Europa znayduie, i Ster dogorywaiącey chwili, która Nas ſamym ſobie wrociła, wolni od hańbiących obcey przemocy nakazow, ceniąc drożey nad życie, nad ſzczęśliwość oſobiſtą exyſtencyą polityczną, niepodległość zewnętrzną, i wolność wewnętrzną Narodu, którego los w ręce naſze ieſt powierzonym, chcąc oraz na błogoſławieńſtwo, na wdzięczność wſpołczeſnych i przyſzłych pokoleń zaſłużyć, mimo przeſzkod, które w Naś namiętności ſprawować mogą, dla dobra powſzechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia Oyczyzny Naſzey, i iey granic, z naywiękſzą ſtałością ducha ninieyſzą Konſtytucyę uchwalamy, i tę całkowicie za świętą, za niewzruſzoną deklaruiemy, dopokiby Narod w czaſie Prawem przepiſanym wyraźną wolą ſwoią nie uznał potrzeby odmienienia w niey iakiego Artykułu. Do którey to Konſtytucyi dalſze uſtawy Seymu teraźnieyſzego we wſzyſtkim ſtoſować ſię maią.

I.

Religia Panuiąca.

Religią Narodową Panuiącą, ieſt i będzie Wiara Swięta Rzymſka Katolicka, ze wſzyſtkiemi iey Prawami. — Przeyście od Wiary Panuiącey do iakiegokolwiek wyznania ieſt zabronione pod karami Apoſtazyi. Ze zaś taż ſama Wiara Swięta, przykazuie Nam kochać bliźnich Naſzych; Przeto wſzyſtkim ludziom iakiegokolwiek bądź wyznania, pokoy w Wierze, i opiekę Rządową winniśmy, i dla tego wſzelkich obrządkow, i Religii wolność w Kraiach Polſkich, podług uſtaw Kraiowych, waruiemy.

II.

Szlachta Ziemianie.

Szanuiąc pamięć Przodkow Naſzych, iako Fundatorow Rządu wolnego, Stanowi Szlacheckiemu wſzyſtkie ſwobody, wolności, prerogatywy, pierwſzeńſtwa w życiu prywatnym, i pu-

blicżnym nayuroczyściey zapewniamy; Szczególniey zaś Prawa, Statuta, i Przywileie temu Stanowi od *Kazimierza Wielkiego*, *Ludwika Węgierſkiego*, *Władyſława Jagiełły*, i *Witolda* Brata iego Wielkiego Xiążęcia Litewſkiego, niemniey od *Władyſława* i *Kazimierza Jagiellończykow*, od *Jana Alberta*, *Alexandra*, i *Zygmunta I.* Braci, od *Zygmunta Auguſta* oſtatniego z Linii Jagiellońſkiey, ſprawiedliwie i prawnie nadane, utwierdzamy, zapewniamy, i za niewzruſzone uznaiemy. Godność Stanu Szlacheckiego w Polſzcze, za równą wſzelkim ſtopniom Szlachectwa gdziekolwiek używanym przyznaiemy. — Wſzyſtką Szlachtę rownemi być między ſobą uznaiemy, nietylko co do ſtarania ſię o Urzędy, i o ſprawowanie poſług Oyczyznie, honor, ſławę, i pożytek przynoſzących; ale oraz co do rownego używania Przywileiow i Prerogatyw Stanowi Szlacheckiemu ſłużących. Nadewſzyſtko zaś Prawa beśpieczeńſtwa oſobiſtego, i wolności

osobistey, własności gruntowych i ruchomey, tak, iak od wiekow każdemu służyły, świątobliwie, nienaruszenie zachowane mieć chcemy, i zachowuiemy; zaręczaiąc nayuroczyściey, iż przeciwko własności czyieykolwiek żadney odmiany, lub excepcyi w Prawie nie dopuściemy; owszem Naywyższa Władza Kraiowa, i Rząd przez nią ustanowiony, żadnych pretensyi pod pretextem *Jurium Regalium*, i iakimkolwiek innym pozorem do własności Obywatelskich, bądź w części, bądź w całości, rościć sobie nie będzie. Dla czego bespieczeństwo osobiste i wszelką własność komukolwiek z Prawa przynależną, iako prawdziwy społeczności węzeł, iako zrzenicę wolności Obywatelskiey szanuiemy, zabespieczamy, utwierdzamy, i aby na potomne czasy szanowane, ubespieczone i nienaruszone zostawały, mieć chcemy.

Szlachtę za naypierwszych Obrońcow wolności, i ninieyszey Konstytucyi uznaiemy; każdego Szlachcica

cnocie, Obywatelſtwu i honorowi, iey świętość do ſzanowania, iey trwałość do ſtrzeżenia poruczamy, iako iedyną twierdzę Oyczyzny, i ſwobod naſzych.

III.

Miaſta i Mieſzczanie.

Prawo na teraźnieyſzym Seymie zapadłe, pod tytułem: *Miaſta Naſze Królewſkie wolne w Państwach Rzplitey*, w zupełności utrzymane mieć chcemy, i za część ninieyſzey Konſtytucyi deklaruiemy, iako Prawo wolney Szlachcie Polſkiey dla beśpieczeństwa ich ſwobod, i całości wſpolney Oyczyzny nową, prawdziwą, i ſkuteczną daiące ſiłę.

IV.

Chłopi Włościanie.

Lud Rolniczy, z pod którego ręki płynie nayobfitſze bogactw Kraiowych żrzodło, który nayliczniey ſzą w Narodzie ſtanowi ludność, a zatym

naydzielnieyſzą Kraiu ſiłę, tak przez ſprawiedliwość, ludzkość, i obowiązki Chrześciańſkie, iako i przez właſny Naſz interes dobrze zrozumiany, pod opiekę Prawa i Rządu Kraiowego przyimuiemy, ſtanowiąc: iż odtąd, iakiebykolwiek ſwobody, nadania, lub umowy Dziedzice z Włościanami dobr ſwoich autentycznie ułożyli, czyliby te ſwobody, nadania, i umowy były z Gromadami, czyli też z każdym oſobno Wſi mieſzkańcem zrobione, będą ſtanowić wſpolny, i wzaiemny obowiązek, podług rzetelnego znaczenia warunkow, i opiſu zawartego w takowych nadaniach i umowach, pod opiekę Rządu Kraiowego podpadaiący. Układy takowe, i wynikaiące z nich obowiązki przez iednego właściciela gruntu dobrowolnie przyięte, nietylko iego ſamego, ale i naſtępcow iego, lub Prawa nabywcow tak wiązać będą, iż ich nigdy ſamowolnie odmieniać nie będą mocni. Nawzaiem Włościanie iakieykolwiek bądź maiętności od dobrowolnych umow, przy-

iętych nadań, i z niemi złączonych powinności usuwać inaczey się nie będą mogli, tylko w takim sposobie, i z takiemi warunkami, iak w opisach tychże umow postanowione mieli, ktòre, czy na wieczność, czyli do czasu przyięte, ściśle ich obowiązywać będą. Zawarowawszy tym sposobem Dziedzicow przy wszelkich pożytkach od Włościan im należących, a chcąc iak nayskuteczniey zachęcić pomnożenie ludności Kraiowey, ogłaszamy wolność zupełną dla wszystkich ludzi, tak nowo przybywaiących, iako i tych, ktòrzyby pierwey z Kraiu oddaliwszy się, teraz do Oyczyzny powrocić chcieli, tak dalece: iż każdy Człowiek do Państw Rzeczypospolitey nowo z ktòreykolwiek strony przybyły, lub powracaiący, iak tylko stanie nogą na ziemi Polskiey, wolnym iest zupełnie użyć przemysłu swego, iak, i gdzie chce? Wolny iest czynić umowy na osiadłość, robociznę lub czynsze, iak, i do poki się umowi? Wolny iest osia-

dać w Mieście, lub na Wſiach, wolny ieſt mieſzkać w Polſzcze, lub do Kraiu, do którego zechce powrocić, uczyniwſzy zadoſyć obowiązkom, które dobrowolnie na ſiebie przyiął.

V.

Rząd, czyli oznaczenie Władz Publicznych.

Wſzelka Władza w ſpołeczności ludzkiey początek ſwoy bierze z woli Narodu. Aby więc całość Państw, wolność obywatelſka, i porządek ſpołeczności w równey wadze na zawſze zoſtawały, trzy Władze Rząd Narodu Polſkiego ſkładać powinny, i z woli Prawa ninieyſzego na zawſze ſkładać będą; to ieſt: *Władza Prawodawcza* w Stanach zgromadzonych. *Władza Naywyżſza wykonawcza* w Królu i Straży, i *Władza Sądownicza* w Juryzdykcyach, na ten koniec uſtanowionych, lub uſtanowić ſię maiących.

VI.

Seym, czyli Władza Prawodawcza.

Seym, czyli Stany Zgromadzone, na dwie Izby dzielić ſię będą, na Izbę Poſelſką, i na Izbę Senatorſką pod Prezydencyą Króla.

Izba Poſelſka, iako wyobrażenie i ſkład wſzechwładztwa Narodowego, będzie świetnością Prawodawſtwa: Przeto w Izbie Poſelſkiey naypierwey decydowane będą wſzyſtkie Projekta. 1. *Co do Praw ogólnych*, to ieſt: Konſtytucyinych, Cywilnych, Kryminalnych, i do uſtanowienia wieczyſtych Podatkow. W których to materyach propozycye od Tronu, Woiewodztwom, Ziemiom i Powiatom, do roztrząśnienia podane, a przez Inſtrukcye do Izby przychodzące, naypierwſze do decyzyi wzięte być maią. 2. *Co do uchwał Seymowych*, to ieſt: Poborów doczeſnych, ſtopnia Monety, zaciąganiа długu Publiczne-

go, Nobilitacyi, i innych nadgrod przypadkowych, rozkładu wydatków Publicznych, ordynaryinych, i extra-ordynaryinych, Woyny, Pokoiu, oſtateczney Ratyfikacyi Traktatow związkowych, i handlowych, wſzelkich Dyplomatycznych Aktow, i umów do Prawa Narodow ściągaiących ſię, kwitowania Magiſtratur Wykonawczych, i tym podobnych zdarzeń głównym Narodowym potrzebom odpowiadaiących, w ktòrych to materyach propozycye od Tronu proſto do Izby Poſelſkiey przychodzić maiące, pierwſzeńſtwo w prowadzeniu mieć będą.

Izby Senatorſkiey, złożoney z Biſkupow, Woiewodow, z Kaſztelanow i Miniſtrow pod Prezydencyą Króla, mającego Prawo raz dać *Votum* ſwoie, drugi raz *paritatem* rozwiązywać oſobiście, lub nadeſłaniem zdania ſwoiego do teyże Izby, obowiązkiem ieſt: 1. Każde Prawo, które po przeyściu formalnym w Izbie Poſelſkiey, do Senatu natych-

miaſt przeſłane być powinno, przy-
iąć, lub wſtrzymać do dalſzey Narodu deliberacyi opiſaną w Prawie więkſzością głoſów; przyięcie, moc i świętość Prawu nadawać będzie; wſtrzymanie zaś zawieſi tylko Prawo, do przyſzłego ordynaryinego Seymu, na którym, gdy powtorna nastąpi zgoda, Prawo zawieſzone od Senatu przyiętym być muſi. 2. *Każdą uchwałę Seymową*, w materyach powyżey wyliczonych, którą Izba Poſelſka Senatowi natychmiaſt przyſłać powinna, wraz z tąż Izbą Poſelſką, większością głoſow decydować, a złączona Izb obydwoch większość, podług Prawa opiſana, będzie wyrokiem, i wolą Stanow.

Waruiemy: iż Senatorowie i Miniſtrowie, w obiektach ſprawowania ſię z urzędowania ſwoiego, bądź w Straży, bądź w Kommiſſyi *Votum deciſivum* w Seymie nie będą mieli, i tylko zaſiadać w ten czas w Senacie maią, dla dania explikacyi na żądanie Seymu.

Seym zawſze gotowym będzie: Prawodawczy i Ordynaryiny. Rozpoczynać ſię ma co dwa lata, trwać zaś będzie podług opiſu Prawa o Seymach. Gotowy, w potrzebach nagłych zwołany, ſtanowić ma o tey tylko materyi, do którey zwołanym będzie, lub o potrzebie, po czaſie zwołania przypadłey.

Prawo żadne, na tym Ordynaryinym Seymie, na którym uſtanowione było, znoſzonym być nie może. Komplet Seymu ſkładać ſię będzie z liczby Oſob niżſzym Prawem opiſaney, tak w Izbie Poſelſkiey, iako w Izbie Senatorſkiey.

Prawo *o Seymikach*, na teraźnieyſzym Seymie uſtanowione, iako nayiſtotnieyſzą zaſadę wolności Obywatelſkiey, uroczyście zabeśpieczamy.

Jako zaś Prawodawſtwo ſprawowane być nie może przez wſzyſtkich, i Narod wyręcza ſię w tey mierze przez *Reprezentantow*, czyli Poſłow ſwoich, dobrowolnie wybranych; przeto ſta-

nowiony: iż Posłowie na Seymikach obrani w Prawodawstwie i ogólnych Narodu potrzebach, podług ninieyszey Konstytucyi uważani być maią, iako *Reprezentanci całego Narodu*, będąc składem ufności powszechney.

Wszystko, i wszędzie, większością głosow decydowane być powinno. Przeto *Liberum Veto*, Konfederacye wszelkiego gatunku, i Seymy Konfederackie, iako duchowi ninieyszey Konstytucyi przeciwne, Rząd obalaiące, społeczność niszczące, na zawsze znosiemy.

Zapobiegaiąc z iedney strony gwałtownym, i częstym odmianom Konstytucyi Narodowey, z drugiey, uznaiąc potrzebę wydoskonalenia oney po doświadczeniu iey skutków, co do pomyślności publiczney, porę i czas rewizyi i poprawy Konstytucyi co lat 25. naznaczamy. Chcąc mieć takowy Seym Konstytucyiny Extra-Ordynaryinym podług osobnego o nim Prawa opisu.

VII.

Kròl, Władza Wykonawcza.

Zaden Rząd naydoſkonalſzy bez dzielney władzy wykonawczey ſtać nie może. Szczęśliwość Narodow od Praw ſprawiedliwych, Praw ſkutek od ich wykonania zależy. Doświadczenie nauczyło, że zaniedbanie tey części Rządu nieſzczęściami napełniło Polſkę: zawarowawſzy przeto wolnemu Narodowi Polſkiemu Władzę Praw ſobie ſtanowienia, i moc baczności nad wſzelką Wykonawczą Władzą, oraz wybierania Urzędników do Magiſtratur; Władzę naywyżſzego wykonywania Praw, Królowi w Radzie Jego oddaiemy: która to Rada *Strażą Praw* zwać ſię będzie.

Władza Wykonawcza do pilnowania Praw, i onych pełnienia, ściśle ieſt obowiązana. Tam czynną z ſiebie będzie, gdzie Prawa dozwalaią, gdzie Prawa potrzebuią dozoru, exekucyi, a nawet ſilney po-

mocy. Posłuszeńſtwo należy ſię iey zawſze od wſzyſtkich Magiſtratur, moc przynaglenia nieposłuſzne, i zaniedbuiące ſwe obowiązki Magiſtratury, w iey ręku zoſtawiamy.

Władza Wykonawcza nie będzie mogła Praw ſtanowić, ani tłomaczyć, Podatkow, i Poborow, pod iakimkolwiek imieniem nakładać, Długow Publicznych zaciągać, Rozkładu dochodow Skarbowych przez Seym zrobionego odmieniać, Woyny wydawać, Pokoiu, ani Traktatu, i żadnego Aktu Dyplomatycznego *definitivé* zawierać. Wolno iey tylko będzie, tymczaſowe z Zagranicznemi prowadzić Negocyacye, oraz tym czaſowe, i potoczne dla beśpieczeńſtwa i ſpokoyności Kraiu wynikaiące potrzeby załatwiać, o których naybliżſzemu Zgromadzeniu Seymowemu donieść winna.

Tron Polſki Elekcyinym przez Familie mieć na zawſze chcemy, i ſtanowiemy. Doznane klęſki Bez-Królewiów peryodycznie Rząd wy-

wracaiących, powinność ubeśpieczenia losu każdego mieszkańca Ziemi Polskiey, i zamknięcia na zawsze wpływow Mocarstw Zagranicznych; Pamięć świętności i szczęścia Oyczyzny naszey za czasow Familii ciągle Panuiących, potrzeba odwrocenia od Ambicyi Tronu, obcych, i możnych Polakow, zwrocenia do iednomyślnego wolności Narodowey pielęgnowania, wskazały roztropności naszey oddanie Tronu Polskiego Prawem nastęPstwa. Stanowiemy przeto, iż po życiu iakiego Nam dobroć Boska pozwoli, Elektor dzisieyszy Saski w Polszcze Królować będzie; Dynastya przyszłych Królow Polskich zacznie się na Osobie *Fryderyka Augusta* dzisieyszego Elektora Saskiego, którego Sukcessorom *de lumbis* z płci Męskiey Tron Polski przeznaczamy. Naystarszy Syn Krola Panuiącego po Oycu na Tron następować ma. Gdyby zaś dzisieyszy Elektor Saski nie miał Potomstwa płci Męskiey, tedy Mąż przez Ele-

ktora za zgodą Stanow Zgromadzonych Corce Jego dobrany, zaczynać ma linią naſtępſtwa w płci męſkiey do Tronu Polſkiego. Dla czego *Maryę Auguſtę Nepomucenę* Córkę Elektora za Infantkę Polſką deklaruiemy, zachowuiąc przy Narodzie Prawo żadney preſkrypcyi podpadać nie mogące, wybrania do Tronu drugiego Domu po wygaśnieniu pierwſzego.

Każdy Król wſtępuiąc na Tron, wykona przyſięgę BOGU i Narodowi, na zachowanie Konſtytucyi ninieyſzey, na *Pacta Conventa*, które ułożone będą z dziſieyſzym Elektorem Saſkim, iako Przeznaczonym do Tronu, i które tak, iak dawne, wiązać go będą.

Oſoba Króla ieſt Swięta, i beśpieczna od wſzyſtkiego. Nic ſam przez ſię nieczyniący, za nic w odpowiedzi Narodowi być nie może. Nie ſamowładzcą, ale Oycem i Głową Narodu być powinien, i tym go

Prawo, i Konſtytucya ninieyſza być uznaie i deklaruie.

Dochody tak, iak będą w Paktach Konwentach opiſane, i Prerogatywy Tronowi właściwe, ninieyſzą Konſtytucyą dla przyſzłego Elekta zawarowane, tkniętemi być nie będą mogły.

Wſzyſtkie Akta Publiczne, Trybunały, Sądy, i Magiſtratury, Monety, Stęple, pod Królewſkim iść powinny Imieniem. Król, któremu wſzelka moc dobrze czynienia zoſtawiona być powinna, mieć będzie *Jus agratiandi* na śmierć ſkazanych, procz *in Criminibus Status.* Do Króla rozrządzenie naywyżſze ſiłami zbroynemi Kraiowemi w czaſie Woyny, i nominowanie Kommendantow Woyſka należeć będzie, z wolną atoli ich odmianą za wolą Narodu. Patentować Officyerow, i mianować Urzędniki podług Prawa niżſzego opiſu; Nominować Biſkupow i Senatorow, podług opiſu tegoż Prawa, oraz Miniſtrów, iako

Urzędnikow pierwſzych *Władzy Wykonawczey*, Jego będzie obowiązkiem.

Straż, czyli Rada Królewſka do dozoru, całości, i exekucyi Praw, Królowi dodana, ſkładać ſię będzie: 1. z Prymaſa, iako Głowy Duchowieńſtwa Polſkiego, i iako Prezeſa Kommiſſyi Edukacyiney, mogącego być wyręczonym w Straży przez pierwſzego *ex Ordine* Biſkupa, którzy rezolucyi podpiſywać nie mogą. 2. Z pięciu Miniſtrow; to ieſt: Miniſtra Policyi, Miniſtra Pieczęci, Miniſtra *Belli*, Miniſtra Skarbu, Miniſtra Pieczęci do Spraw Zagranicznych. 3. Z dwoch Sekretarzow, z których ieden Protokuł Straży, drugi Protokuł Spraw Zagranicznych, trzymać będą; obydwa bez *votum* decyduiącego.

Naſtępca Tronu z Małoletności wyſzedłſzy, y przyſięgę na Konſtytucyą wykonawſzy, na wſzyſtkich Straży poſiedzeniach, lecz bez głosu, przytomnym bydź może.

Marſzałek Seymowy, iako na 2. lata wybrany, wchodzić będzie w

liczbę zaſiadaiących w Straży, bez wdawania ſię w iey rezolucye, iedynie dla zwołania Seymu gotowego, w takim zdarzeniu: gdyby on uznał w przypadkach koniecznego zwołania Seymu gotowego wymagaiących, rzetelną potrzebę, a Krol go zwołać wzbraniał ſię, tedy tenże Marſzałek do Posłow y Senatorow wydać powinien listy okolne, zwołuiąc onych na Seym gotowy, i powody zwołania tego wyrażaiąc. Przypadki zaś do koniecznego zwołania Seymu są tylko następuiące: 1. W gwałtowney potrzebie do Prawa Narodu ſciągaiącey ſię, a ſzczegolniey w przypadku Woyny ościenney. 2. W przypadku wewnętrznego zamięſzania grożącego rewolucyą kraiu, lub Kollizyą między Magistraturami. 3. W widocznym powſzechnego głodu niebeſpieczeństwie. 4. W oſierociałym Stanie Oyczyzny, przez śmierć Krola, lub w niebeſpieczney Jego chorobie. Wſzystkie rezolucye w Straży roztrząſane będą przez ſkład wyżey wſpomniony. De-

cyzya Królewſka po wyſłuchanych wſzyſtkich zdaniach przeważać powinna, aby iedna była w wykonywaniu Prawa wola; Przeto każda ze Straży rezolucya pod Imieniem Królewſkim, i z podpiſem ręki Jego wychodzić będzie: Powinna iednak być podpiſana także przez iednego z Miniſtrow zaſiadaiących w Straży, i tak podpiſana, do poſłuſzeńſtwa wiązać będzie, i dopełnioną być ma, bądź przez Kommiſſye, bądź przez iakieżkolwiek Magiſtratury wykonawcze, w tych iednak ſzczególnie materyach, które wyraźnie ninieyſzym Prawem wyłączone nie ſą. W przypadku gdyby żaden z Miniſtrow zaſiadaiących decyzyi podpiſać niechciał; Król odſtąpi od tey decyzyi, a gdyby przy niey upierał ſię; Marſzałek Seymowy w tym przypadku upraſzać będzie o zwołanie Seymu gotowego, i ieżeli Król ſpoźniać będzie zwołanie; Marſzałek to wykonać powinien.

Jako nominowanie wſzyſtkich Miniſtrow, tak i wezwanie z nich ie-

dnego od każdego Adminiſtracyi wydziału, do Rady ſwoiey, czyli Straży, Króla ieſt Prawem. Wezwanie to Miniſtra do zaſiadania w Straży, na lat dwa będzie, z wolnym onego nadal przez Króla potwierdzeniem. Miniſtrowie do Straży wezwani, w Kommiſſyach zaſiadać nie maią.

W przypadku zaś, gdyby większość dwóch trzecich części wotow ſekretnych, obydwoch Izb złączonych na Seymie, Miniſtra bądź w Straży, bądź w Urzędzie odmiany żądała; Król natychmiaſt na iego mieyſce innego nominować powinien.

Chcąc, aby Straż Praw Narodowych obowiązaną była do ściſley odpowiedzi Narodowi, za wſzelkie onych przeſtępſtwa, ſtanowiemy: Iż gdy Miniſtrowie będą oſkarzeni przez Deputacyą do examinowania ich czynności wyznaczoną o przeſtępſtwo Prawa; odpowiadać maią z oſoby i maiątkow ſwoich. W wſzelkich takowych oſkarzeniach Stany Zgromadzone proſtą

większością wotow Izb złączonych odesłać obwinionych Ministrow maią do Sądow Seymowych po sprawiedliwe, i wyrownywaiące przestępstwu Ich ukaranie, lub przy dowiedzioney niewinności, od sprawy i kary uwolnienie. Dla porządnego Władzy Wykonawczey dopełnienia, ustanawiamy oddzielne Kommissye, maiące związek ze Strażą, i obowiązane do posłuszeństwa teyże Straży. Kommissarze do nich wybierani będą przez Seym, dla sprawowania Urzędow swoich w przeciągu czasu Prawem opisanego. Kommissye te są: 1. Edukacyi. 2. Policyi. 3. Woyska. 4. Skarbu.

Kommissye Porządkowe Woiewodzkie na tym Seymie ustanowione, równie do dozoru Straży należące, odbierać będą rozkazy przez wyżey wspomnione pośrzednicze Kommissye, *respective* co do obiektow każdey z nich Władzy i obowiązków.

VIII.

Władza Sądownicza.

Władza Sądownicza nie może być wykonywaną ani przez Władzę Prawodawczą, ani przez Króla; lecz przez Magiſtratury na ten koniec uſtanowione i wybierane. Powinna być zaś tak do mieysc przywiązaną, żeby każdy człowiek bliſko dla ſiebie znalazł ſprawiedliwość, żeby przeſtępny widział wſzędzie groźną nad ſobą Rękę Kraiowego Rządu. 1. Uſtanawiamy przeto Sądy pierwſzey Inſtancyi dla każdego Woiewodztwa, Ziemi, i Powiatu, do których Sędziowie wybierani będą na Seymikach. Sądy pierwſzey Inſtancyi będą zawſze gotowe, i czuwaiące na oddanie ſprawiedliwości tym, którzy iey potrzebuią. Od tych Sądow iść będzie Appellacya na Trybunały głowne dla każdey Prowincyi być maiące, złożone rownie z Oſob na Seymikach wybranych. I te Sądy tak pierwſzey, iako i oſtatniey Inſtancyi, będą Sądami Ziemiańſkiemi dla Szla-

chty, i wſzyſtkich właścicielow Ziemſkich, z kimkowlwiek *in Cauſis Juris & facti.*

2. Juryzdykcye zaś Sądowe wſzyſtkim Miaſtom podług Prawa Seymu teraźnieyſzego *o Miaſtach Wolnych Krolewſkich* zabeśpieczamy.

3. Sądy Referendarſkie dla każdey Prowincyi oſobne mieć chcemy w Sprawach Włościan wolnych dawnemi Prawami Sądowi temu poddanych.

4. Sądy Zadworne, Aſſeſſorſkie, Relacyine, i Kurlandzkie, zachowuiemy.

5. Kommiſſye wykonawcze będą miały Sądy w Sprawach do ſwey Adminiſtracyi należących.

6. Oprocz Sądow w Sprawach Cywilnych i Kryminalnych, dla wſzyſtkich Stanow będzie Sąd naywyżſzy Seymowy zwany. Do którego przy otwarciu każdego Seymu obrane będą Oſoby. Do tego Sądu należeć maią wyſtępki przeciwko Narodowi i Królowi, czyli *Crimina Statûs.*

Nowy *Codex* Praw Cywilnych i Kryminalnych przez wyznaczone przez Seym Osoby spisać rozkazuiemy.

IX.

Regencya.

Straż będzie oraz Regencyą, maiąc na czele Krolową, albo w Jey nieprzytomności Prymasa. W tych 3ch tylko przypadkach mieysce mieć może Regencya: 1. W czasie małoletności Krola. 2. W czasie niemocy trwałe pomięszanie zmysłow sprawuiącey. — 3. W przypadku, gdyby Król był wzięty na woynie. Małoletność trwać tylko będzie do lat 18. zupełnych; a niemoc względem trwałego pomięszania zmysłow deklarowaną być nie może, tylko przez Seym gotowy większością wotow trzech części przeciwko czwartey Izb złączonych. W tych przeto trzech przypadkach Prymas Korony Polskiey Seym natychmiast zwołać powinien; a gdyby Prymas tę powinność

zwłoczył; Marszałek Seymowy, Listy okolne do Posłow i Senatorow wyda. Seym gotowy urządzi koley zasiadania Ministrow w Regencyi, i Królową do zastąpienia Króla w obowiązkach Jego umocuie. A gdy Kròl w pierwszym przypadku z małoletności wyidzie, w drugim do zupełnego przyidzie zdrowia, w trzecim z niewoli powroci; Regencya rachunek z czynności swoich oddać mu powinna, i odpowiadać Narodowi za czas swego urzędowania, tak, iak iest przepisano o Straży, na każdym Ordynaryinym Seymie, z Osob i maiątkow swoich.

X.

Edukacya Dzieci Królewskich.

Synowie Królewscy, których do następstwa Tronu Konstytucya przeznacza, są pierwszemi Dziećmi Oyczyzny; Przeto baczność o dobre ich wychowanie do Narodu należy, bez uwłoczenia iednak Prawom Rodzi-

cielſkim. Za Rządu Królewſkiego ſam Król z Strażą, i z wyznaczonym od Stanow *Dozorcą Edukacyi Królewicow*, wychowaniem ich zatrudniać ſię będzie. Za Rządu Regencyi, też z wſpomnionym *Dozorcą* Edukacyą ich powierzoną mieć ſobie będzie. — W obydwoch przypadkach Dozorca od Stanow wyznaczony, donoſić winien na każdym Ordynaryinym Seymie o Edukacyi i poſtępku Królewicow. Kommiſſyi zaś Edukacyiney powinnością będzie podać układ Inſtrukcyi i Edukacyi ſynow Królewſkich, do potwierdzenia Seymowi; a to, aby iednoſtayne w wychowaniu ich prawidła wpaiały ciągle, i wcześnie w umyſły przyſzłych naſtępcow Tronu Religią, miłość cnoty Oyczyzny, Wolności, i Konſtytucyi Kraiowey.

XI.

Siła Zbroyna Narodowa.

Narod winien ieſt ſobie ſamemu obronę od napaści, i dla przeſtrze-

gania całości swoiey. Wszyscy prze to Obywatele są obrońcami całości i swobod Narodowych. Woysko nic innego nie iest, tylko wyciągnięta siła obronna i porządna, z ogòlney siły Narodu. Narod winien Woysku swemu nadgrodę i poważenie za to, iż się poświęca iedynie dla iego obrony. Woysko winno Narodowi strzeżenie granic, i spokoyności powszechney; słowem, winno być iego naysilnieyszą tarczą. Aby przeznaczenia tego dopełniło niemylnie, powinno zostawać ciągle pod posłuszeństwem Władzy Wykonawczey, stosownie do opisow Prawa; powinno wykonać Przysięgę na wierność Narodowi i Królowi, i na obronę Konstytucyi Narodowey. Użytym być więc Woysko Narodowe może na ogólną Kraiu obronę, na strzeżenie Fortec i granic, lub na pomoc Prawu, gdyby kto Exekucyi Jego nie był posłusznym.